

Mentora

Svenska Studiecentralens nyhetstidning 1/2005

Medborgarkraft

En flodvåg av kraft

Olika studier visar att välbefinnandet – kalla det nu sedan socialt kapital – har en nära relation med ett aktivt medborgarskap. Visst, detta kan man väl förstå; den som själv mår dåligt, orkar inte bry sig. Demokratiarbetet blir i den belysningen en sorts förebyggande folkhälsoarbete.

När jag nyligen gjorde en nordisk demokratiutredning för den finska regeringen, kom jag över en hel del intressant material om medborgarsamhällets roll i demokratin. Här kan jag bara göra några korta och fragmentariska observationer: För det första; medborgarskap handlar idag inte mera bara om nationalitet. Tidigare skulle ju skolan och föreningarna fostra de unga till dugliga samhällsmedborgare, numera räcker det inte att enbart tala om ett finländskt medborgarskap. Den europeiska integrationen och globaliseringen är två starka krafter som flyttat fokus från nationalstaten till övernationella strukturer och organ. Samtidigt kan den enskilda medborgaren känna en viss maktlöshet i att påverka utvecklingen.

För det andra; makt och maktlöshet hör ihop med demokratiens nuvarande kris. Inte att undra över när valdeltagandet i allmänna val sjunker till runt hälften. Vad kan vi göra? Ett

råd är att se på Danmark; det danska engagemanget håller i sig och är speciellt aktivt lokalt. Jag kom över ett fantastiskt material som Dansk Ungdoms Faellesråd givit ut de senaste åren – sex broschyrer som på ett inspirerande sätt tar fram hur barn och ungdomar kan engagera sig i demokratin, både den formella och den informella vägen.

För det tredje; maktlösheten kan brytas av kraften i medborgarsamhället. På engelska betyder POWER både makt och kraft. På latin heter det potestas och potentia. Smaka på de två orden. Det förra hänvisar till makt att besluta, driva på frågor. Det senare handlar om förmåga att sätta i rörelse, till att nå upp till sin potential. Till båda behövs aktiva medborgare, som både kan och vill utöva medinflytande.

Låt oss alltså inte kasta yxan i sjön när det gäller demokratin. I ett nordiskt perspektiv har vi goda förutsättningar att verka för större egenmakt (empowerment) bland befolkningen. Vi såg det med flodvågen i Asien, som framkallade en flodvåg av socialt engagemang här och nu. Medborgarsamhället visade sin inneboende kraft.

Björn Wallén

- 2 **En flodvåg av kraft**
- 4 **Tummelplats för föräldratankar**
FamiljeBoLaget satsar på möten mellan unga och vuxna
- 8 **Interkulturell kommunikation**
Ann-Sofi Backgren presenterar Kompetenscirkeln
- 10 **Bo Lundell – uthållig entusiast**
Föreningsliv och folkbildning fascinerar
- 13 **Natur, kultur och hälsa**
Nordiskt samarbetsprojekt
- 14 **Duktighet kan ha ett högt pris**
Utbränd - men inte för livet
- 16 **Likheter och skillnader**
Rapport från en föreningsstudie
- 18 **Det sociala kapitalet i Mumindalen**
Organisationer i utveckling
- 19 **Mat är makt**
Recension av filmen "Super Size Me"
- 20 **Det synliga barnet**
Kolumn av Kaj Hedman

MENTORA

Svenska studieccentralens
nyhetstidning
5 årgången 2005
Utkommer med 4 nummer årligen

Svenska studieccentralen, centralkansliet
Nylandsgatan 17 B
PB 235, 00121 Helsingfors
Tfn: 09-612 90 70
Fax: 09-680 24 25
E-post: kansliet@ssc.fi

Björn Wallén
chefredaktör
bjorn.wallén@ssc.fi

Christina Lång
utbildningssekreterare (Nyland)
christina@ssc.fi

Frida Westerback
projektledare
De ungas akademi (DUA)
frida.westerback@ssc.fi

Sheila Liljeberg-Elgert
redaktionssekreterare
sheila.liljeberg@kolumbus.fi
mentora@ssc.fi

Pia Pettersson
layout, illustrationer
pia.pettersson@kolumbus.fi

Kim Österman
informatör, FSU
kim.osterman@fsu.fi

Anna-Karin Öhman
studiesekreterare
Österbottens regionkansli
Rådhusgatan 21 C, 65100 Vasa
Tfn: 06-320 41 18
E-post: ssc-vasa@ssc.fi

Beatrice Östman
studiesekreterare (Åboland)
Åbolands regionkansli
Auragatan 1 C, 20100 Åbo
Tfn: 02-251 60 60
E-post: ssc-abo@ssc.fi

Material kan skickas till red.sekr. helst per
e-post till adressen mentora@ssc.fi eller till
Mentora, Nylandsgatan 17 B,
00120 Helsingfors. Redaktionen
förbehåller sig rätten att redigera
insänt material.

Omslagsfoto: Hannes Victorzon/Folkhälsan

Tummelplats för föräldratankar

FamiljeBoLaget, Folkhälsans nya satsning på vuxna i möten med ungdomar, är en tummelplats för föräldratankar och diskussioner, ett bollplank, utan pekpinna, för idéer och samarbete.

Projektet FamiljeBoLaget startade i augusti 2004, berättar **Gun Andersson**. Svenska Studiecetralen är aktiv samarbetspart i detta treåriga projekt, som stöds av Penningautomatföreningen i Finland, och där Folkhälsan är huvudman. Det är fråga om samverkan mellan olika organisationer – man kan inte tänka sig att en enda organisation har copyright på stöd till föräldrar idag.

Hem och Skola, Marthaförbundet, Mannerheims barnskyddsförbund, Utbildningsstyrelsen och Pedagogiska fakulteten vid Åbo Akademi samarbetar också med FamiljeBoLaget. Projektet koordineras av två personer, Gun Andersson i Helsingfors och **Ari-Pekka Toivari** i Vasa. Båda har stor erfarenhet av arbete bland barn och unga, Gun är skolkurator och Ari-Pekka är lägstadierektor.

- Vi försöker binda ihop hela Svenskfinland. På Åland finns en systerorganisation, Föräldrastöd, där **Tua Åström** är anställd. På Åland stöds projektet av Ålands Penningautomatförening. Tjänsteställd inom FamiljeBoLaget är också **Barbro Näse** i Karis, som jobbar för pro-

jektet ca en dag i veckan. Hon är anställd på halvtid som familjerådgivare av församlingarna i Raseborgs prosteri, och jobbar från år 2005 halvtid för Folkhälsan. Dessutom kommer från hösten en person att anställas på timbasis för att koordinera vänelevsverksamheten i de svenska skolorna.

Nätverk ger stöd

Föräldrar till tonåringar är en av målgrupperna, en annan är ungdomar i åldern 12-17 år, samt lärare och andra som jobbar med barn och unga. Inom FamiljeBoLaget håller man just nu på att bilda regionala lärarnätverk för lärare i lägstadiets högre klasser och i högstadiet. Det sker i norra Österbotten, i Åboland, Helsingfors, Östra Nyland, södra Österbotten och i Västra Nyland.

Nätverken, som kommer att bestå av lärare från alla kommuner i regionen kommer att träffas en gång i terminen. Huvudmålet är att få ungdomarna att må bättre och känna sig tryggare. Många föräldrar upplever också i dag en vilshenhet i föräldrarollen och behöver stöd. Lärarna

behöver känna till det material som finns som stöder det hälsofrämjande arbetet inom den grundläggande utbildningen.

- Tidigare fanns den äldre generationen till hands på ett helt annat sätt än i dag. Man hade någon att fråga till råds, det fanns släktnätverk på nära håll. I dag är många föräldrar väldigt ensamma i sin fostrarroll, konstaterar Gun Andersson. De måste ta ställning till en massa nytt. Media har också rätt långt tagit över fostrarrollen.

Materialmapp under arbete

FamiljeBoLaget satsar på olika former av möten mellan människor, dialog och diskussion. Gun Andersson berättar att man under våren jobbar med ett arbetsmaterial, där olika skribenter utformar ett material för föräldraträffar, utgående från 14 olika temaområden. Materialet skall användas vid föräldraträffar- och cirklar. Det prövas ut i studiecirkel på våren och under hösten ordnas sedan skolning för ”dragare” för föräldraträffar. En pilot-grupp startar i vår i Närpes och Ingå.

FOTO: SHEILA LILJEBERG-ELGERT

- Tidigare fanns den äldre generationen till hands på ett helt annat sätt än i dag. Man hade någon att fråga till råds, det fanns släkt nätverk på nära håll. I dag är många föräldrar väldigt ensamma i sin fostrarroll, konstaterar Gun Andersson, projektkoordinator för FamilieBoLaget.

FOTO: FOLKHÄLSAN/HANNES VICTORZON

Tillfällen där ungdomar och föräldrar möts ger kontakt mellan generationerna på ett vettigt sätt. Vi har kommunikativa, underbara ungdomar – inte ska man vara rädd för att diskutera med dem

I materialproduktionen kring de olika temaområdena deltar förutom sakkunniga från Folkhälsan bl.a. **Sonja Rosbäck** och **Heikki Kurkiala** från Vasa, samt Barbro Näse som skriver om att orka som förälder och hur man kan gräla konstruktivt. **Gerd Kummel-Kunnas** på yrkeshögskolan Arcada i Helsingfors, tar upp tuffare yrkesval oberoende av kön och **Janine Smeds** från Marthaförbundet om hur man ordnar ekonomin i familjer med tonåringar. Materialet kommer att samlas i en arbetsmapp som säljs till självkostnadspris.

Våga diskutera!

FamiljeBoLaget går också ut på att utforma grundmaterial för bättre föräldramöten i skolan, utgående från aktuella teman. FamiljeBoLagets bärande idé är lärarnätverk och föräldranätverk i samarbete. Ofta hålls föräldramötena på en för allmän nivå. T.ex. behövs aktuell och saklig information om nya fenomen som chattandet på Internet och de risker som det medför.

Gun Andersson poängterar vikten av att våga diskutera och debattera föräldrar emellan, ordna träffar mellan ung-

domar och föräldrar – ungdomarna kan t.ex. visa hur chatsidorna används.

- Tillfällen där ungdomar och föräldrar möts ger kontakt mellan generationerna på ett vettigt sätt. Vi har kommunikativa, underbara ungdomar – inte ska man vara rädd för att diskutera med dem! säger Gun. Förr tillbringade föräldrarna mer tid hemma och fanns till hands. I dag kanske de är hemma rent fysiskt, men tillbringar den mesta tiden framför datorn. Dagens samhälle har utvecklats i en riktning där media i hög grad påverkar de ungas värderingar.

Föräldrakraft

En av arbetsrubrikerna inom FamiljeBoLaget är "Föräldrakraft". Målet är starkare föräldrar. Ensam vet man inte alltid vad man skall göra och vågar inte ta duster med ungdomarna. Ett nätverk ger stöd.

- I dag finns det många beslut som ungdomarna inte klarar av att ta, någon vuxen måste göra det. De unga skall pröva sina gränser, men inte dra gränserna själva. Många tonåringar springer ute mitt på natten, allt i tillvaron flyter och de unga är inte lyckliga, konstaterar Gun Andersson.

- Man gör inte gott när man ger ungdomarna för stora rättigheter. De vuxna bryr sig inte - men tonåringarna vill att de ska göra det! De vill att föräldrarna

ska veta var de finns – för det behövs bara en vanlig dialog. Vi har aldrig tidigare haft så bra möjligheter att kolla och hålla kontakt – men ungdomarna upplever att föräldrarna inte bryr sig eftersom dialogen saknas. Skolan har hela tiden utvecklats genom modern lagstiftning och nya läroplaner där man stöder eleven som individ, men också föräldrarna behöver vägkost och stöd. De är en viktig resurs som inte alltid utnyttjas.

Förhandling eller veto?

Gun Andersson nämner här tre lagar för föräldraskap – vad får tonåringen bestämma själv? Vad är förhandlingsbart? När har föräldrarna vetorätt? Det gäller att stärka föräldrar också i

hälsofrågor – hit hör t.ex. alkohol och rökning och droger samt tidig sex.

- Man ger ju inte giftiga produkter åt sitt barn, säger Gun Andersson, eller ger bilnycklarna åt en tonåring som inte har körkort. Ändå ger föräldrar lätt efter för argumentet "alla andra får", köper ut sprit åt tonåringarna och ser mellan fingrarna med rökning, som ofta är ett gruppenomen. Ju tidigare man börjar desto svårare blir det sedan att bli kvitt nikotinbegäret. Hälsosfakta väger tyngre än ungdomskultur och gruppträck. Föräldrarna vill ju ge sina barn det bästa möjliga i livet, men det bästa är inte alltid att bara ge efter. Ibland måste man ta strid.

Sheila Liljeberg-Elgert

Fakta om FamiljeBoLaget:

FamiljeBoLaget riktar sig till föräldrar, ungdomar och lärare i en uppmuntrande dialog kring trender, föräldranätverk, uppfostran, familjemönster, skönhetsideal, sexualitet, ekonomi, rättigheter och skyldigheter samt alkohol, tobak och droger. Vi tar upp vad som hör till tonårsutvecklingen och när man som vuxen skall reagera.

Hur skall man som vuxen hjälpa den unga att tycka om sig själv och hur skall man egentligen prata om sex med sin tonåring. Hur ser en rak kommunikation ut då tonåringen provocerar och trilskas? Hur grälar man konstruktivt? Hur ser verkligheten ut i medierna, hur mycket pengar skall man dela ut och hur mycket får den unga jobba?

Hur hantera ett massivt gruppträck och vad är egentligen ett majoritetsmissförstånd? Hur håller man ihop familjen med alla dess viljor och var finner man kraftkällor för att orka? Hur mår plastmorsorna och styvfarsorna och vilka utmaningar kan det finnas i en nyfamilj?

FamiljeBoLaget uppmuntrar till föräldraträffar i form av studiecirkel, temadagar, seminarier och kommunikation via nätet.

Tag kontakt med:

Gun Andersson

Folkhälsan
Mannerheimvägen 97
00280 Helsingfors,
tfn (09) 315 5616,
e-post: gun.andersson@folkhalsan.fi

Ari-Pekka Toivari

Folkhälsan
Storalånggatan 60
65100 Vasa
tfn (06)320 6021
e-post: ari-pekka.toivari@folkhalsan.fi

Tua Åström

Föräldrastöd
Landskapsföreningen Folkhälsan på Åland
Styrmanngatan 10
22100 Mariehamn
tfn (018) 174 30

Ann-Sofi Backgren och Anna-Karin Öhman deltog i Kompetenscirkelns inspirationsdag i Umeå.

Interkulturell kommunikation - ett trumfkort?

Ann-Sofi Backgren presenterar projektet Kompetenscirkeln, ett samarbetsprojekt inom Kvarkenregionen, där man fokuserar på interkulturell kommunikation och likheter mellan finlandssvenskt och rikssvenskt.

Det har blivit modernt idag att idka "benchmarking/benchlearning", dvs. att studera hur andra gör för att själv få inspiration och impulser till olika utvecklingsprojekt eller förbättringsförslag. Det har dock visat sig att det inte alla gånger är så lätt att överföra goda exempel från ett samhälle, en kultur till en annan, eller från en förening, organisation, kommun till en annan. Hur skall man göra för att detta skall lyckas - vad bör man vara observant på?

Inom ramen för INTERREG IIIA-projektet "Kompetenscirkeln" som är ett samarbetsprojekt inom Kvarkenregionen och som handhas av Studieförbundet Vuxenskolan i Västerbotten och Svenska Studiecirkeln i Österbotten har vi intresserat oss för Interkulturell kommunikation och eventuella överföringsproblem.

I första hand är det likheter och olikheter mellan finlandssvenskt (finskt) och rikssvenskt som intresserar oss, eftersom

projektets verksamhetsområde är det öst-erbottniska landskapet och länet Västerbotten.

Inspirationsdag i Umeå

Vid projektets inspirationsdag i Umeå 3.2.2005 föreläste **Karin Ljuslinder** från Umeå Universitet om "Överföring mellan kulturer". Hon tog i egenskap av "kommunikationsvetare" fasta på att det inte räcker med enbart teorierna om man vill komma åt överföringsproblemen.

Den enkla varianten av kommunikationsmodeller utgår ifrån en sändare-meddelande-kanal-mottagare-kejda. Men innan informationen når från A till B

måste den passera genom en mängd filter, som t.ex. kan vara hörsel, syn, kunskaper inom området och tidigare erfarenheter, såsom individuella, gemensamma, könsaspekter, regionala aspekter, religiösa och kulturella olikheter.

Oftast uppfattar man olikheter i kulturer, såsom olikheter i matvanor, klädstilar, hårfrisyrer, musik, hälsningsstilar. Det handlar inte heller om hudfärg eller gener. Kultur är inlärd vanor, beteenden och normer.

VI + DOM = etnocentrism

Ett inlärt system av betydelser skapar en känsla av delad identitet och samhörighet mellan gruppmedlemmarna. Det skapar också en gräns gentemot dem som inte tillhör samma grupp, dvs. ett VI och ett DOM-tänkande. Risken är att den egna kulturen anses som den enda rätta eller uttryckt med ett annat ord: ETNOCENTRISM.

Svenskt och finskt – vad är det?

Finns det en svenskhet och en finskhet? Vad menar vi med svenskt och finskt? Det finns till exempel sverigefinländare, tornedalsfinnar, sverigefinnar, finnar, finlandssvenskar och rikssvenskar. Närmast framkommer olikheter i stereotyper och etnisk humor. Det har också visat sig att olikheterna finns i våra tankar. Vi agerar som om de finns och det tar sig sedan uttryck i vår kommunikation.

Hur ser svenskar och finländare på sig själva och varandra? Många har försökt

dokumentera detta, bl.a. **Anita Ekwall** och **Svenolof Karlsson** i boken "Mötet - en bok om kulturskillnader och ledarskap" där de undersökt karaktärsdrag som anses typiska för svenskar och karaktärsdrag som anses typiska för finländare. Men man bör komma ihåg att det inte finns renodlade nationella karaktärsdrag.

Nya krav och möjligheter inom EU

Framväxandet av regionernas Europa och EU:s utvidgning samt nya kandidatländer ställer nya krav men ger också nya möjligheter för den tredje sektorn att kunna ha en viktig roll i det kommande utvecklingsarbetet.

Interkulturell kommunikationsförståelse kan bli A och O för hur man lyckas. Men hur skaffar man sig en interkulturell kompetens? När man jobbar med överföring av kunskap och metoder är det viktigt att göra en inledande analys av platsen/regionen, en sort omvärldsanalys. Sedan bör man komma ihåg att det finns kulturella, och även religiösa, skillnader, strukturella skillnader samt politiska skillnader - för att uttrycka det enkelt.

Kompetenscirkeln

Inom ramen för INTERREG IIIA-projektet "Kompetenscirkeln" har vi gjort en enklare variant av en litteraturstudie. Vi har även gjort förfrågningar via våra europeiska nätverk om litteratur och erfarenheter av kunskaps- och metodöverföring.

Det har visat sig att det inte finns så mycket dokumenterat om just sådana

erfarenheter. Inom ramen för OECD:s utredningar, LEED-programmet (1999: 6) konstaterar man: "Tidigare har lokala utvecklingsinsatser ibland misslyckats med att nå önskat resultat eftersom de försökt överföra ett synsätt från ett område till ett annat utan att ta tillräcklig hänsyn till lokala skillnader. Det är inte möjligt att kopiera en erfarenhet rakt av".

Pilotstudier och erfarenhetsutbyte

Eftersom det här med kunskaps- och metodöverföring i kombination med interkulturell kommunikation verkar vara en ganska obruten mark, är det extra spännande att inom ramen för vårt projekt testa detta genom praktisk tillämpning i pilotstudier och erfarenhetsutbyte mellan Västerbotten och Österbotten, utveckla och föra över utvecklingsmetoder från Sverige till Finland och vice versa. Så skapas synergier, nätverk samt en utökad utvecklingspotential så att vi kan höja vår gemensamma kompetens i att föra över goda metoder från ett samhälle till en annan.

Vi tror och hoppas att våra erfarenheter och resultat skall kunna utgöra en "exportprodukt" till lokala samhällen och den tredje sektorn i det utvidgade Europa.

Ann-Sofi Backgren

INTERREG IIIA-projektet "kompetenscirkeln" projektkoordinator.

Oftast uppfattar man olikheter i kulturer, olikheter i matvanor, klädstilar, hårfrisyrer, musik, hälsningsstilar. Det handlar inte om hudfärg eller gener. Kultur är inlärd vanor, beteenden och normer.

En av folkbildningens ursprungliga tankar var ju att fläta ihop olika nivåer av inläring, inlevelse och fostran, så att man fick lära sig att umgås socialt och uppskatta motparten, säger Bo Lundell.

Bo Lundell

– uthållig entusiast

En eldsjäl efterlystes med tanke på Mentora nr 1/05 och temat ”medborgaransvar”. Men den som verkade självskrivna för detta ville själv inte vidkännas det epitetet. – Eldsjäl låter lite slitet och överdrivet, säger Bo Lundell i Kyrkslätt – en person som är svår att etikettera.

Hembygdsråd, pensionerad MBI-rektor med många järn i elden inom förenings- och organisationslivet. Sedan 1978 är han medlem i Svenska Folkskolans Vänners styrelse, där han i år ”faller

för åldersstrecket” och SFV:s representant i Svenska Studiecensalens styrelse, samt sedan många år ordförande för Kyrksläotts hembygdsförening, tidigare ordförande för Romantiska förbundet i Sverige, initiativtagare till seminariet ”På jakt efter en världsbild”, skribent, debattör, inspiratör, kulturaktivist, folkbildare och bildkonstnär.

Föreningsberoende?

Bo Lundell har enligt egen utsago hållit ut i det finlandssvenska förenings- och orga-

nisationslivet genom seghet och envishet.

- Kanske är det ett slags beroende som uppstår? undrar han. Är man med länge blir det en tillgång, men man borde ha förstånd att sluta i tid. Problemet är bara att engagerade människor i dag inte växer på träd, det är en oroande tendens. Folk står inte precis i kö för föreningsuppdrag. Det är svårt att hitta sådana som vill åta sig uppgifter på längre sikt. Att stå ut innebär också oviljan att ge upp om man inte vet att den förening där man är engagerad kommer i trygga händer.

- Kanske är det ett slags själviskhet, ett konstlat sätt att få ett värde? Jag har ingen aning om hur många möten jag slitit byxbaken på – i någon mån har det skett på bekostnad av god kondition. Jag engagerar mig gärna i allt som är intressant, litteratur, konst, samhällsfrågor – en massa tid går åt till att läsa böcker och tidningar, erkänner Bo.

Lärarjobb blev livslångt engagemang

Föreningsengagemang av olika slag präglade Bo Lundells liv redan då han studerade engelsk filologi, germansk filologi, sociologi och pedagogik vid Helsingfors universitet. Han nämner studentklubbar, ämnesföreningen Lingva och Nylands Nations kontaktutskott, som var brobyggare mellan Nylands Nation och befolkningen på den nyländska landsbygden och där man bl.a. ordnade kulturprogram med unga författare. Efter studierna blev det sedan lärarjobb och medlemskap i lärarförbunden.

- Först verkade lärarbanan motbjudande med tanke på arbetsbördan. Min farfar, min pappa och min mamma var alla lärare. Men snart kom det anbud om privatelever och villkorskurser och sedan ett vikariat i Hangö samlyceum. Efter aukulteringen i Svenska Normallyceum blev det ett decennium som lektor i engelska i Munksnäs svenska samskola. På den tiden hade man jättestora klasser på 35-45 elever, jag hade ca femhundra elever antecknade i min vitsordsbok. Man fick ofta sitta uppe på nätterna och korrigerade prov.

Under sin tid som läroverkslärare hade Bo också en bitjänst som redaktör för Läroverkstidningen, som var en del av den finska Oppikoululehti. Då familjen Lundell – Bo, hustrun Rita och dottern Maria - 1966 flyttade till Kyrkslätt blev Bo snart tillfrågad om han ville bli det nya tvåspråkiga medborgarinstitutets första rektor. De två första åren skötte han rektorstjänsten jämsides med sin tjänst som äldre lektor i Munksnäs.

- Men det blev för mycket, konstaterar han. Sommaren 1971 drabbades jag av virusbaserad hjärnhinneinflammation och låg på sjukhus i över en månad. Det var en jobbig tid, jag hade känningar

av huvudvärk i många år efteråt, berättar han, och nämner att arbetet som MBI-rektor var tänkt att ge honom mer lugn och ro – kanske en sanning med modifieringar, eftersom han snart mötte nya utmaningar.

Fascinerande folkbildning

- Det fria bildningsarbetet var både utmanande och fascinerande. Att vara arbetsrektor var ett hårt arbete, men samtidigt ett paradiset på jorden. Jag kunde förverkliga idéer självständigt och enligt önskemål och idéer från publiken, enligt vissa riktlinjer – vi började bl.a. med kurser i ridning, men det godkändes tyvärr inte på högre ort.

För Bo var det också en hederssak att åtminstone en gång varje år besöka varje kurs eller studiecirkel. En bärande tanke var att de tvåspråkiga kurserna skulle ge

Unik kulturell guldgruva

- Ju längre jag jobbat med folkbildning, desto mer blir jag övertygad om att den folkbildningsideologi som skapats av N.F.S. Grundtvig i Danmark på 1800-talet är otroligt viktig. Den är något av det bästa som åstadkommit i Norden, en unik kulturell guldgruva. Grundtvigs tanke var att kunskapen i sig inte är viktigast, utan livskraften och glädjen i samtalen. I folkhögskolorna blev man någon – det var en otroligt fin grogrund för demokrati- och kulturrörelserna i Norden. Grundtvigs huvudprincip om att ett levande samtal ger enormt mycket livskraft även pedagogiskt, genom att handens, hjärtats och intellektets funktion aktiveras.

Bo Lundell nämner i detta sammanhang Överby skola för landsbygdens yrken, där hans farfar Emil Lundell var föreståndare. Skolan grundades 1915. I

*I dagens samhälle är tid är en bristvara.
Stat och kommun förutsätter
att många funktioner ska tas över
av tredje sektorn – som inte har resurser.*

en naturlig kontakt över språkgränserna, allt behövde ju inte översättas. Också seminariet ”På jakt efter en världsbild”, som hållits i stort sett årligen sedan 1972, var från början tvåspråkigt.

Bo Lundell drogs på naturlig väg också in i föreningslivet kring medborgar- och arbetarinstituten under sin tid som MBI-rektor 1969-1994.

- Under 1960-, 1970- och 1980-talen var det för mycket partipolitik, anser han i dag. Det skadade arbetet inom folkbildningsorganisationerna med tanke på folkbildning och kulturkontakter. I dag är det en ljuspunkt att man i Finland och det övriga Norden inte längre betonar de politiska skrankorna och skiljelinjerna. Partipolitiken har mindre betydelse.

sin ursprungliga form gick den tillbaka på Grundtvigs tankar - den praktiska undervisningen hade stor plats. Det var en skola för pojkar i de lägre tonåren, som fick jobba med trä- och metallslöjd, med trädgårds- och djurskötsel.

- Också matlagning och städning ingick, men det var nog mindre populärt, minns Bo, och drar paralleller till dagens skolundervisning, som betonar teori och datakunskap. Ändå råder det skriande brist på personer i praktiska yrken, rörmokare, snickare m.m. Handens arbete har klassats ner. Undervisningen borde vara både praktisk och teoretisk. Alla kan inte bli professorer. Dagens samhälle haltar enormt – vad händer när de som i dag är 40-

Begrepp som samhörighet, känsla för hemlandet, för religionen, ett slags "helgd", där man inte bröt mot vissa bestämmelser, vissa högre värden är i dag nästan bortglömda.

50 år pensioneras? Ska vi då ty oss till importerad arbetskraft?

Färdigheter som förtvinar

- Folkbildningssektorn är dag bunden av kraven på att få in det påtvingat matnyttiga i sitt program. Den ursprungliga tanken var ju att bilda sig för sakens egen skull. Många gamla färdigheter håller i dag på att falla i glömska och förtvina, t.ex. inom folkkulturen. En av folkbildningens ursprungliga tankar var ju att fläta ihop olika nivåer av inläring, inlevelse och fostran, så att man fick lära sig att umgås socialt och uppskatta motparten.

Kamp mot hårda värden

Som ordförande i Kyrksläotts hembygdsförening har Bo i många år fått föra en kamp mot hårda värden, för att bevara gamla hus och miljöer, i en tid då nedskurna anslag för hembygds- och kulturarbete länge varit en bister realitet. Hembygdsföreningen har också under hans ledning idkat en omfattande publikationsverksamhet.

I dagens samhälle är tid är en bristvara, vilket Bo Lundell beklagar. Stat och kommun förutsätter att många funktioner ska tas över av tredje sektorn – som inte har resurser.

- Det fungerar inte, konstaterar han. I samhällsutvecklingen är en kris under uppseglande – det gäller de ungdomar som slår ut sig själva genom lättja och ovilja. Vissa unga får obegränsat med fickpengar av föräldrarna och lär sig aldrig att leva ett självständigt liv. De blir lätt nyhjälpösa nyanalfabeter, som inte

orkar eller ids skapa sig en framtid. Samhället, både den offentliga och den privata sektorn, borde sträva till att erbjuda meningsfullt arbete åt alla generationer – allt arbete har i princip samma värde.

- En annan trend är att de unga blir allt mer internationellt inriktade. Man gör karriär inom globala företag där familjen i stor utsträckning blir lidande. Man slussas från land till land, banden till släkt, hembygd och hemland bryts. Följderna av detta är svåra att överblicka. Begrepp som samhörighet, känsla för hemlandet, för religionen, ett slags "helgd", där man inte bröt mot vissa bestämmelser, vissa högre värden är i dag nästan bortglömda.

Fröjder och framgång i fokus

Bo Lundell konstaterar att föreningslivet inte har så stor dragningskraft i dag, eftersom många främst strävar till att man själv och den egna familjen skall nå lyckan och framgången, utan att ta med andra. Han hänvisar bl.a. till en färsk radiointervju med årets abiturienter om deras mål i livet, där det viktigaste var att få pengar, bli rik och få familj. Den personliga utvecklingen nämndes knappast alls.

Bo ser kritiskt på dagens "finlands-svenska snuttifiering", som tar sig uttryck bl.a. i radion och dagspressen, där man fokuserar på korta, underhållande upplevelser stup i ett.

- Inte ens naturkatastrofen i Sydostasien var en orsak att minska på fröjderna i vardagslivet – festandet och det glada livet fortsätter. Under kriget rådde dans-

förbud. I dag blundar man för lidandet, trots att det ändå förr eller senare kommer in i varje människas liv. Vi dränks av en flodvåg av information – det är en frihet att inte alltid kunna nås.

Kreativ konstutövare

- Jag är nog litet av rebell och anarkist, men har lugnat mig genom åren. Men det är knepigt om man har en sådan natur att man är intresserad av för många saker samtidigt. Oron över att inte hinna med allt är inte bra för hälsan. Man hinner nog motionera hjärnan, men inte kroppen. Men det är förstås en tillgång att tro att man förstår det mesta, säger Bo Lundell.

Under senare år har Bo allt mer profilerat sig också som bildkonstnär genom utställningar i Kyrkslätt, Helsingfors, Ekenäs, Kristinestad, Åbo och Stockholm. Han berättar att konstintresset är en kvarleva från skoltiden.

- Teckning var ett av de trevligaste ämnena. Teckningslärarinnan Helfrid Engström i Grankulla, "Heffan", uppmanade oss att "måla frejdigt" och gav goda impulser. Barnbarnet **Jocke**, 4 år, är en annan inspiratör och har gett sin mångsidige morfar många nya infallsvinklar för konstnärlig kreativitet. På sommaren målar de tillsammans ute i gröngräset, där Jocke får "klotta" fritt, utan begränsningar.

- Vi både målar och tecknar och finner stor glädje i färger och linjer. Det är en rikedom och en enorm tillgång att följa med hur ett litet barn utvecklas.

Sheila Liljeberg-Elgert

Nordiskt samarbete kring natur, kultur och hälsa

Hösten 2003 arrangerade Förbundet Nordisk Vuxenutbildning (FNV) ett seminarium med temat Natur-Kultur-Helse. Syftet med seminariet var att ge konkreta exempel på olika sätt att binda samman länkarna mellan natur, kultur och hälsa i lokalsamhällen.

Forskningsledaren **Dag Jörund Lönning** arbetar vid Telemarksforskning i Bö i Telemark. Lönning har specialiserat sin forskning kring jordbruk och ungdom. Lönning's forskning i Norge visar att oberoende om man vuxit upp på landet eller i en storstad, är det egna intresset det som styr ungdomens val av yrke och boningsort. Hela 25 – 30 procent av de ungdomar som är uppvuxna i en storstad och är intresserade av naturen vill som vuxna bo på landet och tvärtom.

Slow food – matglädje och njutning

I Italien uppstod rörelserna SLOW FOOD och SLOW CITY under slutet av 1990-talet. Dessa rörelser är en moteffekt mot snabbmatens frammarsch och den snabba livsrytmen i stora städer. Slow food står för matkvalitet – matglädje och njutning, medan Slow city-rörelsen har stora krav på miljö, politisk infrastruktur, stadens kvalitet, lokala produkter, gästfrihet och kunskap. Båda dessa fenomen har spritt sig i hela världen. Bl.a. i Norge har staden Levanger fått certifikat som Slow City.

I Brasilien har president **Lula** bett om samarbete med Slow food-rörelsen för att bekämpa hungern i landet.

Träffpunkt i Asker

I Askers kommun utanför Oslo har läkaren **Gunnar Telnes** tillsammans med några entusiaster startat ett centrum för långtidssjukskrivna och andra som upplever att de på ett eller annat sätt marginaliserats och stängts ut ur samhället.

Centret utgår från natur, kultur och hälsa (NaKuHel-centret). Verksamheten är frivillig – man kan komma hit för att diskutera med andra över en kopp kaffe, arbeta i trädgården eller delta i en konstkurs. Sedan starten i ”eget” hus 1995 har man ca 500 besökare under vår, sommar och höst. Under vintern är deltagarantalet lägre.

Nordiskt nätverk

Utgående från seminariet år 2003 arbetade en arbetsgrupp inom FNV med att vidareutveckla temat och samla liknande erfarenheter i de nordiska länderna. Flera folkhälsoinriktade organisationer i Norden har fått Nordplus Vuxen-finansiering för att år 2005 arbeta fram ett större nätverk i Norden som skall utbyta erfarenheter kring folkhälsoarbetet. Samarbetsparter i projektet är Folkhälsoinstitutet på Island, Folkhälsans förbund i Finland, Studieförbundet Populus i Norge, Liberalt oplysningsförbund och studieförbundet NETOP i Danmark.

Samarbetsparterna skall under våren hålla ett planeringsseminarium i Köpenhamn för att i juni hålla ett större seminarium med tyngdpunkten på temat ”Hur kan nordiska erfarenheter inom folkhälsoområdet breddas, först och främst inom Norden, men också eventuellt i EU?”

Närmare information om nätverksprojektet 2005 och projektrapport från seminariet Natur, Kultur och Hälsa 2003 finns på www.fnv.se

Beatrice Östman

Duktighet kan ha ett högt pris

Kina Alsterdal har skrivit boken *Fallet*. Utbränd men inte för livet. På Allt för Hälsan-mässan i Stockholm i februari gav hon en personlig och gripande berättelse ur det verkliga livet om den livsfarliga duktigheten och den svåra vägen tillbaka från utbrändhet.

Jag har flera år varit slav under ett missbruk. Jag missbrukade mej själv. Så inledde skribenten **Kina Alsterdal** sin berättelse inför en talrik publik. Lugnt och sansat förtäljer hon att missbruka sig själv, det är glömma att man finns, att man har basala behov. I stället finns man alltid till hands, men aldrig för sig själv. Det är litet som att idka tortyr på sig själv. Eller aldrig vara nöjd med sig själv.

För henne var det alltid sen som gällde, aldrig nu. För nu är det alltid fullt upp. Sen skulle hon göra allt som hon längtade efter...Det är en livsfarlig tanke. Det fick Kina verkligen uppleva.

Hennes liv gick såsom andra människors liv upp och ner. Hon sade sig alltid vara positiv, effektiv och såg hela tiden till att saker och ting hände. Hon levde flexibelt och tyckte hon hade en bra tillvaro.

Idyllen slogs sönder

En av hennes många visioner var att adoptera barn, inte göra egna. Hennes barn skulle hon ge den absolut bästa uppväxten. I London träffade hon sin man som var diplomat och tillsammans adopterade de två små killar från Rumänien. En stor plan hade förverkligats och nu gick barnen i första rummet.

Idyllen slogs sönder när hennes make inom ett halvt år hastigt avled. Hon hade inget jobb, ingenstans att bo längre. Bara en stor sorg och två barn att ta hand om. Dessutom en massa obetalda räkningar. Maken ägde ett hus någonstans i Värmland. Hon ville flytta dit. Och fick följande chock när hon upptäckte att det också var utmätt.

Bitar ihop – bitar bort

Barnen måste få sitt. Då beslöt hon att bita ihop. Samtidigt bet hon också bort sorgen; hon skulle visa att alla problem kunde lösas. Hon låtsades att allting var bra. Hon började leka leken "Var alltid glad".

Folk beundrade henne och sade: "Vad du är duktig som fixar allt". Andra kom och sökte hjälp, satt och pratade av sig. De utgick ifrån att hon förstod som själv klarat kriser. Själv saknade hon någon som kom och lade armen om henne och frågade: hur mår du egentligen?

En tickande bomb

I stället jobbade hon bara hårdare. Det måste hon för att klara ekonomin och inte låta sin avlidna man gå i konkurs. Inombords tickade samtidigt bomben.

Årets energi-kick:

Allt för hälsan mässan i Älvsjö har år för år vuxit och anses vara Nordens ledande Må Bra – mässa. Arrangörer är Stockholmsmässan i samarbete med Karolinska institutet och Ylab. Med är ca 150 utställare med fokus på hälsa. De presenterar nya och spännande hälso- och egenvårdsprodukter, tandhälsa, naturkosmetik, hälsosam mat med provsmakningar, träningsutrustning och –kläder mm.

Besökarna bjuds på ett 40-tal högklassiga föreläsningar – parallellt i fyra väl tilltagna salar, uppvisningar på Arenan där fartfyllda shower inspirerade i hisnande tempo och på motionstorget kan man testa orken, träna och tävla. Prova-på-aktiviteter är ett unikt tillfälle att hitta rätt bland alla träningsformer. Kokpunkten i sin tur demonstrerade matnyttiga rätter. I Wellnesgläntan kan besökarna få kunskap om kropp och själ. Här kan man avnjuta klassisk massage, vara med om te-ceremonier på japanskt vis eller mäta sin kroppssammansättning.

Efter en paus på två år besökte Chriss Lång mässan och kunde konstatera att årets stora trend är olika apparater som ska göra livet skönare. Utbudet av fitnessprodukter, kosttillskott och vikt-minskningskurer har också ökat märkbart och ersatt de dignande borden av färggranna frukter och grönsaker.

Hur som helst: Soffpotatis eller hälsofreak – på mässa finns något för alla som letar efter kunskap, inspiration eller upplevelser för ett hälsosamt liv.

Duktigheten hade blivit en dumhet. Hon måste ständigt ha bråttom för att hinna med allting. Hon skrev artiklar som handlade om att ta hand om sig själv; ta ledigt och må bra. Självt hastade hon vidare, planerade sin tid noga och fixade allt. Missbruket blev bara värre när hon inte gav sig tid att äta ordentligt, gick för det mesta på kaffe och cigaretter.

När sönerna kom upp i tonåren, flyttade familjen till Stockholm. Sen skulle hon gå på utställningar, roa sig, träffa folk... Hon skulle delvis jobba fysiskt på en arbetsplats och medarbetarna kom och frågade hur hon trivs i stan. Det upplevde hon som störande och tidsödande och började igen jobba hemifrån.

Tvärstopp

När Kina fick allergi och gick till läkaren, gav han diagnosen utbränd. Den termen uppfattade hon som en modegrej. Läkaren förklarade att de som inbillar sig att de kan göra allt, faktiskt är i riskzonen. Hon vidhöll att hon bara är allergisk.

För fyra år sedan stannade allt. Hon ramlade i en trappa och föll ihop totalt. Läkarna kunde konstatera två stora hjärnblödningar. Hon kunde inte gå, hon var döv på ena örat, luktsinnet var borta. Sansat sade hon inför publiken: - Detta har jag åsamkat mej själv, alldeles själv. Nu skäms jag och har dåligt samvete.

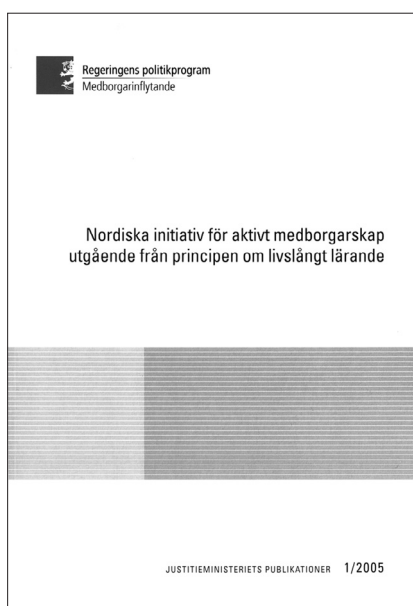
Dyrt pris för duktighet

Kina är fortfarande sjukskriven. Har upptäckt sina mänskliga behov och får betala dyrt för sin duktighet. Hon kan inte vara effektiv, hon klarar av att jobba högst ett par tre timmar i stöten. Engagerar hon sig för mycket måste hon ta igen sig mycket länge. Hon måste ändå hitta något att försörja sig på.

Hon har lärt sig att hon är värdefull och inser att man måste ge sig själv möjlighet att äta regelbundet, sova vissa tider på dygnet och unna sig själv något som man gillar; något som ger stimulans för hjärta och hjärna och odla mänskliga kontakter bara för glädjens skull.

När Kina Alsterdal avslutade med att säga att vi är inga övermänniskor och bad oss tänka efter i tid, för det är vi själva som ansvarar för våra liv och att vi skall fundera på vad som är bra i våra liv och att det fina är vi själva och sköt om er alla, satt en stor del länge kvar på sina stolar. Utan att säga något steg vi småningom upp, gick ut med en stark känsla av och övertygelse om att våra liv är värda att ta vara på och leva nu. Det gäller att unna sig själv, men också respektera sina egna gränser och behålla livsglädjen.

Christina Lång

Likheter och skillnader

– rapport från en föreningsstudie

De nordiska ländernas befolkning har allmänt klarat sig bra i jämförande studier kring engagemang i föreningar, socialt kapital eller fritidsverksamhet. En ny europeisk studie visar dock att det finns en del signifikanta skillnader, inte minst mellan olika åldersklasser.

European Social Survey (ESS) är en omfattande enkätforskning som genomförs vartannat år i över 20 europeiska länder. Jag har här plockat ut några intressanta tal som jämför resultaten från Finland, Sverige, Norge och Danmark. Sedan gör jag en kortfattad analys av resultaten tillsammans med några andra studier.

ESS har jämfört medborgarnas föreningsintresse och –aktivitet inom alla möjliga föreningar, allt från idrott, kultur, fackföreningar till humanitär hjälp, församlingar, ungdomsföreningar och politiska partier. Runt 2000 svarande från varje land gör att resultaten kan anses vara tämligen tillförlitliga.

Om vi ser på helheten, visar det nordiska föreningsintresset följande siffror som anger deltagande i föreningsaktiviteter under de senaste 12 månaderna:

Vad kan utläsas ur tabellen ovan? I Finland verkar engagemanget inom idrott, kultur, konsument- ungdoms- pensionärs- kvinno- och humanitära föreningar vara litet mindre än de nordiska grannfolkens. Endast församlingsverksamheten visar högre siffror än hos grannarna. Notera att siffrorna gäller hela Finland; generellt visar finlandssvenskarna högre föreningsaktivitet än genomsnittet, vilket bl.a **Markku T. Hyypä** anför som orsak till ett större socialt kapital hos ”folket i Mumindalen”. Men varför har vi allmänt taget lägre siffror än övriga nordbor?

ESS-studien förklarar att vattendelaren går vid 40-åringarna; de största skillnaderna finns i åldersklasserna under 40 år, medan 40+arnas engagemang i stort följer de övriga nordiska länderna. Dags

alltså att bli orolig? Svar: Ja. Samma trend kan nämligen utläsas i en stor undersökning om 14-15-åringarnas intresse för föreningar och samhällsfrågor –detta har undersökts i 28 länder inom ramen för den sk. CIVICS-studien. Och här visar finlandssvenska elever ett måhända ännu större samhälleligt ointresse än finska ungdomar i samma ålder.

Mumindalens invånare borde nog inte slå sig för bröstet och utropa: Hurra vad vi är bra! Vi har så täta sociala nätverk och så högt socialt kapital osv. Det resonemanget kan visserligen vara empiriskt klarlagt, men är försåtligt eftersom ESS-studien visar på en nedåtgående europeisk trend som också börjar nå oss.

Samtidigt minskar inte det totala engagemanget, det byter bara former. I t.ex. den norska makt-och demokratiutredningen kommer det klart fram att traditionella folkrörelser tappar medlemmar, medan deltagandet i sociala

rörelser ökar. Generellt minskar långvariga insatser, medan folk vill engagera sig *här och nu*.

De nordiska länderna visar höga siffror på föreningsaktiviteter. Och visst har t.ex. en nybliven pensionär ofta tid för engagemang i en allmännyttig verksamhet. Frågan lyder i alla fall: Hur når våra föreningar dem som är under 40 år? Vilka möjligheter erbjuds till punktinsatser och attraktiva möjligheter att aktiveras under en kort tid? Vore det dags att se över de nuvarande verksamhetsformerna? Dags för en omvärldsanalys? De föreningar som reflekterar över ovanstående utmaningar, gärna i form av en framtidsmetod som SSC kan erbjuda, skaffar sig värdefulla erfarenheter i ett förändringsarbete som i dag ter sig allt mer ofrånkomligt.

Björn Wallén

Läs mer på www.europeansocialsurvey.org.

Föreningsaktivitet under de senaste 12 månaderna

	Finland	Sverige	Norge	Danmark
Idrottsföreningar	37	49	44	40
Kulturföreningar	26	30	30	30
Fackföreningar	49	56	49	65
Affärsföreningar	15	10	16	15
Konsumentföreningar	5	38	33	18
Humanitära föreningar	21	33	37	24
Miljö, fred, djurskydd	8	14	9	15
Religiös församlingsverksamhet	35	18	21	28
Politiska partier	8	9	10	7
Vetenskap, fostran (föräldraför.)	11	14	11	8
Ungdoms- pensionärs- kvinnoför	13	22	27	19
Övriga	13	13	17	8
n	2000	1999	2036	1506

Nordisk demokratiutredning för regeringen

SSC:s rektor Björn Wallén har gjort en nordisk demokratiutredning inom regeringens Politikprogram för medborgarinflytande. Programmet för medborgarinflytande har i olika framställningar presenterats genom fyra grundläggande frågor, där två är centrala för den aktuella nordiska utredningen:

- Hur kan man lära sig och lära ut aktivt och demokratiskt medborgarskap?
- Hur kan gamla och nya metoder för medborgarinflytande utvecklas och förenas?

Vidare utgår utredningen från en specifik demokratiteori som vunnit gehör i det tidiga 2000-talets demokratiforskning under namnet deliberativ demokrati. Det deliberativa greppet inkluderar både analysmetod och genomförande. Tre sk. Round Table-diskussioner har förts i de skandinaviska länderna under senhösten 2004 under ledning av sakkunniga personer inom området

Analysen omfattar viktiga europeiska och nordiska policy-dokument kring aktivt medborgarskap och livslångt lärande. Ett antal goda exempel i Norden har medtagits för att illustrera tematiken och ge stoff till förslagen till åtgärder i Finland.

FOTO: INGRID OJALUOMA

Allan Nyholm, Ulf Grindgårds och Boris Björklund utvecklar det sociala kapitalet vid kaffebordet.

Det sociala kapitalet i Mumindalen

Organisationerna i utveckling – en diskussion om det sociala kapitalet lockade ca 170 föreningsmänniskor till Tammerfors och årets organisationskonferens. Folkhälsoforskaren **Markku T Hyypä** var först ut och delgav publiken kalla fakta om det sociala kapitalet i Mumindalen.

Kustfolk, som finlandssvenskarna, lever ovanligt länge. Typiska hälsfaktorer såsom (motion, rikedom, goda familjeförhållanden) förklarar inte den höga åldern hos kustbefolkningen. Hyypä har undersökt det sociala kapitalet i Österbotten, eftersom de två språkgrupperna där lever sida vid sida under så gott som identiska socioekonomiska förhållanden. Hyypä fann att personer som fritidsaktiva t.ex. i föreningslivet lever längre och att tilliten och gemenskapen människor emellan är viktig. Bland finlandssvenskarna betonade man ofta kollektivism, medan de finskspråkiga i högre grad poängterade individualism.

Markku T. Hyypä beskriver det sociala kapitalet i Mumindalen som att vi har signifikant mera pålitliga vänner, vi upp-

lever mindre känslor av misstro och vi är mera delaktiga i frivilligverksamhet. Vi deltar också ofta i kör-, -musik, och hembygdsaktiviteter. Skilsmässorna är dessutom färre bland finlandssvenskarna.

Hyypä bad de deltagare som blivit agade som barn att rätta upp handen. Ungefär femton procent av deltagarna räckte upp handen. I finska grupper är siffran betydligt högre, uppemot 80 procent, enligt Hyypä. Med detta vill Hyypä understryka att en kärleksfull uppfostran är en del av det finlandssvenska sociala kapitalet.

På föreläsningar med finsk publik får Hyypä alltid frågan om hur man kan öka det sociala kapitalet. Enligt Hyypä ska man satsa på barnen. Under den tidiga barndomen ska man satsa på växelverkan och gemenskapsanda. Man skall ordna roliga fester, frivilliga aktiviteter, körer, hobby- och klubbverksamhet. Talkoandan är viktig och den beskrev Hyypä som väntjänst utan arvode och tacksamhetsskuld!

Anna-Karin Öhman

Super Size Me

Mat är makt. USA blir allt fetare. Snabbmat och skräpmat morgon, middag, kväll sätter sina spår runt midjan. Håller västvärlden på att äta ihjäl sig? Frida Westerback berättar om filmen "Super Size Me".

Känner mig ambivalent då jag lämnar biosalongen efter den amerikanska dokumentären Super Size Me. Å ena sidan tänker jag, okej – nu får det räcka. Jag har fått nog av anti-pro-USA-filmer. **Michael Moore** börjar gå en på nerverna - och nu detta.

Å andra sidan känns det viktigt att ifrågasätta och lyfta fram makten snabbmatskedjorna har, synnerligen i ett allt fetare USA. Barn och unga mår dåligt, vuxna mår dåligt, hela samhället mår dåligt. Men vems är felet egentligen - är det nödvändigt att alltid söka efter syndabockar?

Filmat frosserikalas

Tänk dig idag och trettio dagar framåt. Under en månad kommer du att leva på hamburgare, pommis, frites, coca cola och annat som McDonald's har att erbjuda. Morgonmål, lunch och middag – allt från McDo. Och helst i Super Size. Motion rekommenderas inte, minska på antalet steg du tar varje dag – om möjligt, åk taxi!

30-åriga **Morgan Spurlock** utsätter sig själv och sin kropp för denna diet under en månads tid. Dessutom filmar han hela frosserikalaset. Och det är ingen nått bild, kan jag lova. Innan experimentet kör igång undersöker Spurlock sin hälsa och kondition. Mannen är i utmärkt skick. Vågen visar 84 kg.

Pytonpaté

Kroppen reagerar snabbt på maten. Spurlock, som annars äter hälsosammare än genomsnittssamerikanen, börjar må uselt. Han spyrr och går upp i vikt. Levern förvandlas till något läkarna kallar paté, han lider av huvudvärk, illamående, trötthet och nedstämdhet. Halleluja, säger jag! Skall man bli förvånad över detta? Givetvis mår man pyton om man äter ensidig kost i en månads tid. Det gör man redan efter en vecka. Det gäller vilken mat som helst.

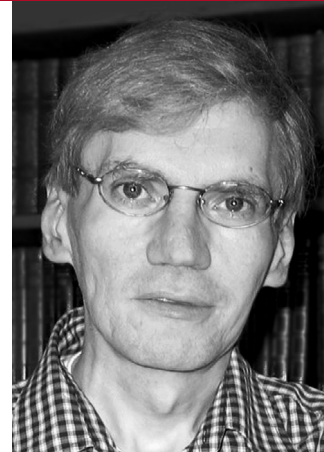
Fetma ett faktum – vems är felet?

Idén för dokumentären uppstod då två överviktiga tonårsflickor stämde McDonald's för deras alltför feta och ohälsosamma mat. Frågan återstår - är det verkligen snabbmatskedjornas fel att amerikanerna är så feta? Vuxna människor borde själva kunna ta ansvar för sin kost och lära sina barn att äta rätt och nyttigt. Detta verkar självklart för en nordbo, men situationen är kanske en annan i USA.

Det är beklämmande att se inslagen från de amerikanska skolorna och vilka följderna blir. Spurlock har en "point" och han har lyckats väcka en debatt, som är väldigt viktig. Att McDonald's införde Adult Happy Meal, sallad utan fet dressing, mineralvatten och en stegräknare som "leksak" strax efter Super Size Me är inte bara ett sammanträffande. Men räcker det? Nej, det gör det inte. Men det är kanske ett steg i rätt riktning.

Super Size Me fungerar som en okonventionell betraktelse över den amerikanska livsstilen och är en rätt skrämmande skildring av hur en stor del av befolkningen i västvärlden kanske håller på att äta ihjäl sig.

Frida Westerback

Det **synliga** barnet

Boken i min hand väger tungt. Jag är innesluten i **Ian MacEvans** Försoning, ett broderi av psykologiska trådar. Jag tycker att jag plötsligt befinner mig i ett själstillstånd där barnet i mig möter den vuxne. Av någon anledning förnimmer jag minnet av den första förälskelsen, dess absoluta vurm. Och den första gången man blev vred. Ett smygande i strumplästen över halt golv, och nedslagna blickar. Hur skulle man hantera sådana känslor? MacEvans roman blir en djupdykning i den gränslöshet som gör att barnen inte har det så bra.

Trots att känslomässiga och psykiska problem är lika vanliga hos barn som hos fullvuxna så får barnen inte lika mycket hjälp och terapi som de vuxna. Var och en av oss har egna upplevelser från vardagslivet av barns och ungdomars situation. De förväntas vara "små vuxna". Den svenske kolumnisten och författaren **Carl Hamilton** har i Det infantila samhället; Barndomens slut (2004) tagit upp den här problematiken och även visat på att det finns många vuxna idag som är som barn. Gränslösheten är stor, förmågan att ta ansvar på sparlåga.

En släkting till mig som jobbar i en lågstadieskola i urban miljö berättar att hälften av de barn som går i skolan har endast en förälder. I speglingen i mitt nattrum, där jag grunnar på MacEvans romanfigurer, ser jag också framför mig en äldre bekants sammanbitna ansikte då han förklarar för mig att han förgäves försökt få rektorn på dotterdotterns skola att förstå att hon inte kan åka buss till sin skola på grund av sin svåra panikångest. I en undersökning som gjorts av Kuopio stad för ett par år sedan läser jag att 20 procent av flickorna i årskurs 9 lider av depression. Genomsnittet för medelsvår eller svår depression i de här årskurserna är ca 10 procent. För att inte tala om alla dessa kvinnor som jag möter på Internet som berättar om barns ätproblem, att barnen blir mobbade av grymma kamrater, eller har svåra beteendestörningar.

Tuula Tamminen, professor i barnpsykiatri vid Tammerfors Universitet och ordförande för Mannerheims Barnskyddsförbund, har sammanfattat problematiken om barnen. "Mera kärlek och gränser, omhändertagande och trygghet" säger hon i en Stakes-intervju som gjorts av **Lotta Romu** och som kan läsas på nätet. I ett föredrag har Tamminen berättat om en tioårig pojke som hade försökt begå självmord. Han blev mycket förvånad då han fick klart för sig att han i själva verket var medelpunkten i föräldrarnas liv! Det hade inte förmedlats till honom på ett sätt som han kunde förstå.

Det viktigaste för ett barn är att bli omgivet av trygga vuxna. Vuxna ska våga visa både positiva och negativa känslor, och lära barnen att hantera sådana. Vi har fått till stånd stora förbättringar i barns fysiska hälsa och när det gäller deras trygghet. Men vi missar att visa barnen hur livet ska hanteras. De lär sig från TV att livet är helt gränslöst. Tuula Tamminen säger att det är orätt att undvika att ställa människor till svars – även barn. Etiska regler om rätt och orätt är grundläggande för att en människa ska växa upp till en trygg och frisk individ.

Medan natten tätnar i mitt spegelfönster kommer jag att tänka på **Ingmar Bergman**. I hans filmer är Barnet alltid antingen drömmande eller skräckslaget, samtidigt som det har en inneboende styrka och integritet. I vår postexistentiella tid har vi mycket att lära oss av denne regissör, som i sina sena verk mer och mer närmar sig Försoningen. När dag och natt möts, sänker sig en tystnad över oss, fylld av drömmar och mardrömmar. I dem återupplever vi barnet inom oss, som längtar efter att få vara sig självt. Eller som i Tove Janssons berättelse, där det osynliga barnet blir synligt.

Kaj Hedman

Författare, kolumnist och litteraturkritiker, bosatt i Karleby.